

Salg av Statfjordgass

Av Kristin Øye Gjerde

Gassco sørger for at norsk gass blir levert til Europa, der den utgjør nesten 20 prosent av det totale gassforbruket.
Foto: Gassco

Gass har blitt brukt i mange land i Europa siden 1800-tallet, men først i 1960-årene, etter at Nederland startet gassproduksjon og eksport fra det store Groningen-feltet, ble det utviklet et felles europeisk gassmarked. Sovjetunionen, Algerie og Norge kom gradvis etter som gasseksportører i 1970- og 80-årene. Infrastrukturen for produksjon, transport, lagring og bruk av gass ble bygd ut etter hvert som etterspørselen økte. Etablering av rørledningssystemet fra oljefeltene til de mindre distributørene krevde store investeringer. For å sikre inntjeningen ble det inngått

Kristin Øye Gjerde (f. 1955) er historiker og arbeider som seniorforsker ved Norsk Oljemuseum. Hun har vært forfatter og medforfatter på en rekke bøker innen skipsfart, elektrisitetshistorie, lokalhistorie og oljehistorie. Hun er også en av forfatterne i firebindsverket om Stavanger bys historie som ble utgitt i 2012.

kontrakter med en varighet på som regel 20 år, mellom oljeselskapene i produsentlandene og transmisjonsselskapene i konsumentlandene.

Eksporerten av gass fra Norge startet med utbyggingen av Ekofisk-området og rørledningen til Emden i Tyskland som ble satt i drift 1977. Samme år startet også Frigg-feltet transport av naturgass gjennom rør til St Fergus i Skottland og kom til å forsyne britene med nærmere en tredjedel av gassforbruket i 1980-årene. De første kontraktene som ble inngått var såkalte feltuttømmingskontrakter, der hele det aktuelle feltets reserver ble solgt.¹ Det var en slik kontrakt det ble forhandlet om da det tredje store feltet, Statfjord, ble bygd ut.

Forhandlingene om salg av den norske delen av gassen fra Statfjord startet i 1980. Gassen hadde i første omgang ble brent av, mens reinjisering av gassen fra Statfjord A til reservoaret startet i juni 1980. Da var det allerede klart at et nytt transportsystem for gass måtte bygges og stå ferdig i 1985/86. Ellers var det risiko for at reinjiseringen ville bidra til å ødelegge strukturer i reservoaret og at oljeproduksjonen ville bli redusert.² Men hvem skulle kjøpe gassen og hvor skulle den sendes? I følge Håkon Lavik, som kjente forhandlingsforløpet godt, anså britene seg som så sikre på å få avtalen at de startet utredning av en stor samlerørledning for nordlige del av britisk sokkel med utgangspunkt i Statfjord ganske tidlig. Om lag 15 prosent av Statfjordreservoaret var britisk, og britene mente da at det var rett og rimelig at all gassen gikk til Storbritannia. Men Statfjordeierne var av en annen oppfatning. De ønsket konkurranse om salget, for å få høyest mulig pris.

I denne situasjonen var det heldig for statfjordlisensen at oljeprisen nettopp var blitt tredoblet, noe som bidro til å trekke gassprisen opp. Samtidig var gassgrossistene på Kontinentet opptatt av å sikre langsiktige forsyninger. De sto foran en forhandlingsrunde med russerne om mer gass fra Sovjetunionen, og da var det viktig å vise at de hadde alternative leverandører, noe som forhåpentligvis ville gjøre russerne mer fleksible i sine krav.

Den første kontrakten

Konsortiet, som gassgrossistene ble kalt, besto av de tre tyske selskapene Ruhrgas, Thyssengas, Brigitt und Elwerat, nederlandske Gasunie, belgiske Distrigaz og franske Gaz de France. De viste seg etter hvert å være villige til å gi mer for gassen enn britene. Statoil ønsket helst en avtale der gassprisen skulle følge oljeprisen, såkalt oljeparitet, men så langt var ingen av kjøperne villige til å strekke seg.³ Før jul i 1980 kom det til gjennombrudd i forhandlingene. Konsortiet kom da med et så gunstig pristilbud at de ble foretrukket som kjøpere av gass fra ikke bare Statfjord, men også fra Heimdal og Gullfaks. Det ville sikre bygging av en rørledning fra nordlige del av Nordsjøen til kontinentet. På den

*Prosessanlegget på Kårstø i Rogaland har tatt i mot mye gass fra Statfjord.
Foto: Øyvind Hagen/
Statoil*

måten sikret konsortiet seg de forhandlingskortene de trengte overfor Sovjetunionen.⁴

Ledelsen i Statoil var ikke i tvil om hvem av kjøperne det skulle inngås avtale med. Salg av gass til kontinentet ville virkeliggjøre drømmen om ilandføring av rikgass til Norge, med Statoil som operatør for et nytt rørledningssystem – en viktig stamvei for transport av gass til Europa. Ilandføring til Norge var en av fanesakene i de ti oljebud fra 1971, og det var dermed et prinsipp som hadde støtte i ledelsen i olje- og energidepartementet.⁵ Da salgsavtalen var på plass, ble det bestemt at rikgass fra Statfjord skulle ilandføres til Kårstø.

Våtgassen skulle skilles ut i et eget anlegg og tørrgassen sendes videre i rør til Ekofisk. Der skulle gass fra Heimdal kobles på og gå i samle-rør derfra til Tyskland. Ut fra Emden i Tyskland skulle gassen transporteres til industri og husholdninger i Tyskland, Nederland, Belgia og Frankrike. Britene var ikke særlig fornøyd med disse planene som rev grunnlaget bort fra deres samlerørsplan. De ville heller ikke akseptere at den britiske andelen av gassen fra Statfjord skulle selges til kontinentet, selv om eierne da fikk en bedre pris. De forlangte at den britiske delen av gassen skulle gå i rør over på britisk side og inn i gassrøret fra Brentfeltet til Skottland. Derfor ble det fra Statfjord B lagt et eget britisk rør vestover hvor de tre britiske eierne tok ut sin gass og solgte den videre til British Gas. Samlerøret som britene hadde påtenkt, ble ikke bygget.⁶

Statpipe ble derimot ferdig som planlagt, noe billigere enn budsjettert. Åpningen av Statpipe-rørledningen i september 1985 var en milepæl i norsk oljehistorie. En viktig teknologisk barriere var brutt. Norskerenna var beseiret. For Norge var det samtidig en viktig politisk og økonomisk barriere ved at det ga større direkte nasjonal kontroll over oljevirksheten, samtidig som betingelsene lå langt bedre til rette for industrialisering basert på petroleumsreservene.⁷

Oljeprisfall og prisjustering

Avtalen om salg av gass fra Statfjord fikk et etterspill. Selv om oljeparitet ikke ble oppnådd for gassen fra Statfjord, Gullfaks og Heimdal i avtalen med konsortiet, var den avtalte prisen regnet som meget god. Da oljeprisen falt sterkt på verdensbasis i 1986, trakk dette gassprisene nedover. Dette samt at det siden 1985 foregikk forhandlinger mellom konsortiet og Troll-lisensen om gassalg fra Troll-feltet, satte avtalen for Statfjord-gassen i spill igjen. Oljeprisfallet var i seg selv god nok grunn (force majeure) til å si opp Statfjord-avtalen og reforhandle om pris.

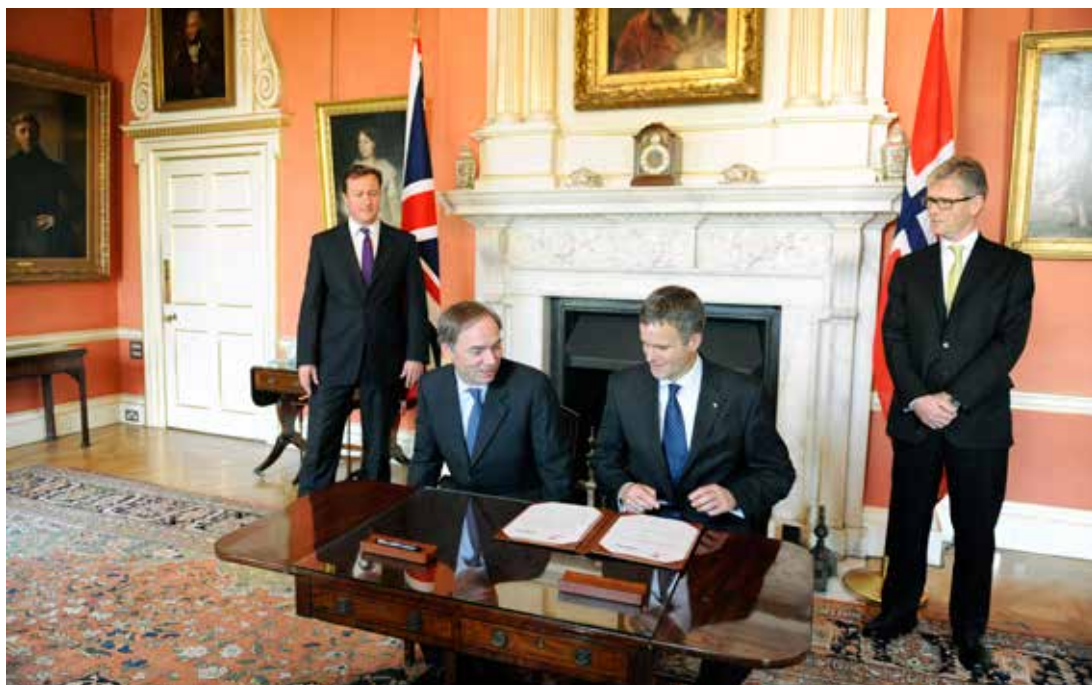
I Troll-forhandlingene hadde konsortiet etablert et prisnivå for ny gass inn i det europeiske gassmarkedet. Dette ble gjort ved at det ble inngått en avtale om leveranser av mer gass fra Groningen i Nederland. Prisen for denne gassen ga et referansenivå for hva Troll kunne oppnå. 29. mai 1986 kom selgere og kjøpere av Troll-gassen frem til enighet om det som kalles Troll-avtalene. Dette var volumkontrakter der gassens opprinnelsesfelt ikke ble spesifisert.

En forutsetning ved inngåelse av kontrakten var at det var mulig å justere den tidligere avtalte prisen på gass fra Statfjord, Gullfaks og Heimdal. For å få avtalene på plass gikk Arve Johnsen med på å forplikte Statoil til dette, uten å konsultere de andre eierne. Det var en tøff måte å forhandle på, men typisk for Arve Johnsen. Han var opptatt av å få avtalen til en verdi av 400 milliarder i havn og ville unngå at det trakk ut i tid, med den usikkerheten det kunne innebære.⁸

Troll-avtalen ble det store gjennombruddet for norsk gass til kontinentet. Gass fra Troll har bidratt til at Statoil i 2008 var nest største gassleverandør til Europa med en markedsandel på rundt 14 prosent av det europeiske markedet. Statoil sto da for den tekniske driften av storparten av de norske landanleggene og rørledninger på norsk sokkel hvor gassen ble prosessert og transportert til markedene. Det har blitt bygd ut et omfattende og fleksibelt rørledningssystem med landingspunkter i Storbritannia, Tyskland, Belgia og Frankrike.

Nye gassalgsavtaler på 2000-tallet

I god tid før den 20 år lange feltuttømmingskontrakten på Statfjord nærmet seg en avslutning i 2005, var det på tide med nye forhandlinger. Statfjord hadde fått lenger levetid enn opprinnelig beregnet, og gass fra

Konsernsjef i Centrica Sam Laidlaw (foran til venstre) og konsernsjef i Statoil Helge Lund (foran til høyre) signerte gassavtalen i Downing Street nr. 10 med Storbritannias statsminister David Cameron (bak til venstre) og Norges ambassadør Kim Traavik (bak til høyre). Foto: Harald Pettersen/Statoil

Statfjord skulle nå inngå i Statoils generelle gassalgsavtaler. Storbritannia hadde et økende behov for gass, og grossister i Storbritannia seilte opp som aktuelle kjøpere. I 2001 signerte Statoil en kontrakt med BP for å levere 1,6 milliarder kubikkmeter gass per år i femten år. Statoil kunne selv velge hvilke felter gassen skulle tas fra.

For Statfjords del ble det gjort tilpasninger for å fungere i forhold til den nye typen gassalgsavtaler. For å forlenge levetiden på Statfjord måtte det gjøres modifikasjoner på de tre plattformene. I tillegg ble det besluttet å investere i en ny rørledning (Tampen Link) som skulle kobles opp til det eksisterende FLAGS røret som går fra Brent-feltet på britisk side til St Fergus. Dette kunne muliggjøre eksport av rikgass fra Statfjord til St Fergus. I St Fergus ble rikgassen prosessert og salgsgass levert inn i systemet og omsatt på National Balancing Point (NBP) som er omsetningspunktet i det britiske gasstransportsystemet.

Senere har Statoil inngått flere kontrakter som innbefattet gassalg fra Statfjord. Den største var i 2002 med British Gas Trading Ltd., et heleid datterselskap av Centrica. Det var den største gassalgskontrakten for årlige volumer siden Troll-avtalene ble inngått i 1986. Leveransene skulle starte 1. oktober 2005 og gå over ti år. I november 2011 ble avtalen fornyet for ytterlige ti år. «Dagens avtale vil bidra til å sikre fortsatt sikker og konkurransedyktig forsyning av gass til Storbritannia, fra en nabo vi har tillit til og stoler på», sa Storbritannias statsminister David Cameron. Statsministerens tilstedeværelse viste hvor betydningsfull avtalen var.⁹

På dette tidspunktet var Statoil den største leverandøren av gass fra norsk sokkel til Storbritannia, og hadde investert mange milliarder i infrastruktur (rørledninger og sokkelinstallasjoner) for eksport av store gassvolumer. Statoils markedsandel i det britiske gassmarkedet var omkring 16–18 prosent, tilsvarende omkring 20 prosent av all gass som Statoil eksporterte fra norsk sokkel.

En del av denne gassen kom fra Statfjord via Tampen Link til FLAGS, men mesteparten av gasstrømmen til UK kom via Langeled, hovedsakelig gass fra Ormen Lange-feltet. Videre kan gass fra Oseberg, Heimdal og Huldra eksporteres til Storbritannia via Vesterled røret ved behov.

Noter:

- ¹ Austvik, Ole Gunnar, Gasspriserunder press, *Norsk Oljemuseums årbok 2000*: 29.
- ² Norvik, Harald: *Ilandføring av Statfjordgass og mulige oppdrag for norsk industri*, foredrag NPC 26. februar 1981: 6.
- ³ Nerheim, Gunnar, *Norsk oljehistorie. Bind 2. En gassnasjon blir til*, Oslo 1996: 50–54
- ⁴ Lavik, Håkon, *Statfjord. Nordsjøens største oljefelt*, Stavanger 1997: 68–72
- ⁵ Nerheim 1996: 44–47
- ⁶ Lavik 1997: 68–72
- ⁷ Gjerde, Kristin Øye og Ryggvik, Helge, *Nordsjødykkerne*, Stavanger 2009: 189
- ⁸ Lavik 1997: 81–84
- ⁹ www.statoil.com 2002-06-10 og 2011-11-21